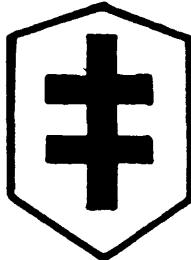


**ВАДІЙ, НАРОДЗЕ, ЗА СВАЕ ПРАВЫ! – К. Каціноўскі**

З А  
В О Л Ю  
Б А Ъ -  
К А ў -  
Ш Ч Ы Н Ы !



# ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Вэтэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J – Magazine, published quarterly by Liaison Committee of Byelorussian War Veterans. Address: ZVAZAJ, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont., M4K 1C2

Год 9

Сакавік, 1982

№ 1 (25)

## ФОНД БЕЛАРУСКАЙ БІБЛІЯТЭКІ

Вестка аб съмерцы Біскупа Часлава Сіповіча, які памёр у Лёндане ў нядзелью 4-га каstryчніка, разыйшлася сумным рэхам па ўсім съвеце, выклікаючи пачуцьцё страты й жалю сярод ягоных шматлікіх прыяцеляў і знаёмых. Побач з жalem, аднак, у сэрцах усіх, хто меў шчасльце ведаць Уладыку Часлава, ня можа не нарадзіцца пачуцьцё ўдзячнасьці Богу за яго й за ўсё тое, што яму ўдалося зьдзейсьніць. Асабліва ўдзячнымі павінны быць Беларусы. Уладыку Чаславу прыйшлося правесці большую частку свайго жыцця далёка ад Бацькаўшчыны, але гэта ніколі не аслабіла ягонай гарачай любові да яе і да беларускага народу. Ен імкнуўся ўсімі сіламі, каб Беларусы змаглі заніць належнае месца ў Божай сям'і народаў і каб непаўторныя скарбы беларускай культуры сталіся ўсеагульным здабыткам. Вымоўным дурозам гэтага зъяўляецца Беларуская бібліятэка й музэй імя Францішка Скарыны ў Лёндане, ініцыятарам і закладчыкам якой быў Уладыка Часлаў і для якой ён пасьвяціў шмат працы і сілаў у апошнія дзесяць год свайго жыцця.

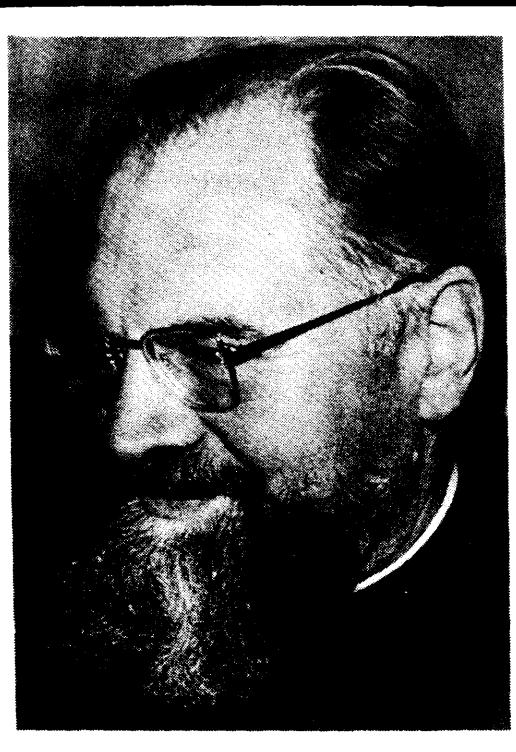
Сяняня Бібліятэка зъяўляецца адзінай свайго роду беларускай навуковай установай з унікальнымі кніжнымі, рукапіснымі й музэйнымі зборамі. За дзесяць гадоў свайго існавання зь ейных фондаў мелі нагоду карыстацца больш за 500 студэтаў і вучоных з розных краін съвету, ў выніку чаго ў заходнім друку

з'явілася некалькі дзясяткаў прац на беларускія тэмы. Бібліятэка зъяўляецца таксама цэнтрам бібліографічнай інфармацыі аб Беларусі. Нездарма ведамы беларускі пісьменнік Сакрат Яновіч называў яе "вакном нашай культуры на заходні съвет".

У ліпені 1979 году Бібліятэка была афішыяльна зарэгістравана, як незалежная навукова-харытатыўная ўстанова (Charitable Trust). Ад таго часу кіраўніцтва ёю знаходзіцца ў руках адмысловай Бібліятэчнай рады (Board of Trustees), у склад якой уваходзяць прад-

стаўнікі беларускага каталіцкага й праваслаўнага духавенства й беларускага грамадства ў Англіі, а таксама ангельскія вучоныя славісты, якія працујуць у галіне беларускіх студыяў. Першым старшынём Рады быў Уладыка Часлаў.

Утрыманье Бібліятэкі з'яўляна зь вялікімі коштамі. Каб існаваць і разъвівацца ў сяньняшні дзень, ей трэба прынамсі 12 тысяч ангельскіх фунтаў (каля 25 тысяч амэрыканскіх даляраў) у год. Бязумоўна, такіх вялікіх патрэб ня могучы задаволіць прынагодныя ахвяры. Найлепшай развязкай было-б, каб Бібліятэка мела адпаведныя непарушныя фонды, якія прыносялі-б гадавы даход у вышыні ўспомненай сумы. Гэта з абяспечыла-б ей будучыню й матар'яльню незалежнасць. На жаль, такіх фондаў бібліятэка ня мае й таму стварэнне іх ёсьць справай вялікай важнасці.



БІСКУП ЧАСЛАЎ СІПОВІЧ  
1914 – 1981

ВІТАЕМ НАШЫХ СУРОДЗІЧАЎ ЗЬ ВЯЛІКІМ САКАВІКОМ!

## ВАЙНА 1812 ГОДУ Й БЕЛАРУСЬ

( Заканчэньне. Пачатак гл. у № 24)

У выніку разгрому Напалеонам нямецкай імпэрыі, яна распалася на шэраг малых нямецкіх дзяржаваў. Паміж Расеяй і Напалеонам пачалося дыпляматычнае змаганье за гегемонію над гэтымі дзяржавамі. Дыпляматы расейскай імпэрыі, каб схіліць на свой бок сымпатіі гэтых дзяржаваў, ужывалі ўсе мэтады, уключна з пагрозамі, хлусьнёй, хабарамі на дварах нямецкіх прынцаў і паводкай прапагандовай літаратуры.

Аднак, — кажа Фрыдрых Энгельс, — доля спрыяла Немцам, бо яны апынуліся пад французкім, а не маскоўскім уплывам. Французкае панаванье было для іх мен-

шым злом, чымся расейскае, бо пад цікам Французай малая нямецкая дзяржавы мусілі зылківідаваць злоўжываньні старога грамадзкага ладу.

У ablічы сваіх няўдачаў, дыпляматы расейскай імпэрыі пастановілі прапанаваць Напалеону падзяліць съвет: Захад — для Напалеона, Усход — для Аляксандра. Але адначасна, за плячыма Напалеона, цар Аляксандар спрабаваў дамовіцца з Ангельшчынай, ня гледзячы на тое, што Напалеон зарганізаваў супраць яе блакаду. У выніку, — адзначае Энгельс, — і выбухла вайна 1812 году.

Напалеон гэну вайну праграў, бо ня ўлічыў прыродных умоваў усходняе Эўропы. Маскоўская імпэрыя, ніколі ня будучы такой магутнай, пачала захоп чужых земляў. Тут маём справу з чыстум і простым рабункам, — піша ў сваім артыкуле Фрыдрых Энгельс. Пасьля таго, як цар Аляксандар дамовіўся з Бурбоўскім міністрам Галейранам, пад расейскай эгідай быў створаны г.зв. "свяшчэнны саюз". А гэта была змова расейска-аўстрыйска-прускіх валадароў супраць іхных нароўдаў.

Так насьвятляе падзеі 1812 году Фрыдрых Энгельс: гэта быў заключны этап у змаганьні двух імпэрыялізмаў за ўладу над съветам. Абодвы яны былі занадта слабы і, ня здолеўшы падзяліць сферы ўплываў, трапілі ў канфлікт.

Такім чынам у вайне 1812 г. справа ня йшла дра інтарэсы расейскага народа, не гаворачы ўжо аб беларускім. Дык, ці ў съвяtle гэтых гістарычных фактаў, пра якія піша Ф. Энгельс, беларускі народ мае разглядаць вайну 1812 году "айчыннай"?

Была гэта клясычнае імпэрыялістичная вайна, якіх безыліч ведае гісторыя. Так разумеў яе і прарок беларускага адраджэння Янка Купала, калі пісаў:

*"Тут з царом расейскім кароль Банапартэ  
На карту паставілі гонар і славу;  
Хай лъеца салдацкая кроў не на жарты  
За рускія справы, французкія справы."*

*"І кроў палілася на нашых загонах,  
Бярозы з крывёю зъмяшаліся воіны,  
Ільеца за тыя-ж кроў троны, кароны,  
Якая лілася празь векі і годы".*

Здаецца, што больш выразна, больш яскрава пра вайну 1812 г. на Беларусі, як сказаў Янка Купала, і скажаць нельга. Вайна гэна прынесла беларускаму народу вялікія цярпеньні й няшчасці. Гаворачы словамі Янкі Купалы: "Народ падняволены йшчэ больш сагнуўся. І шэпча пакорна пракляцці й малітвы".

Што-ж адносицца да г. зв. "нацыянальна-вызваленчай" барацьбы беларускага народа супраць напалеонаўскіх інтэрвэнтаў", яго ўдзелу ў вайне 1812 г. ды г. зв. "разгорнутай актыўнай партызанкі супраць напалеонаўскіх войскаў", дык праўда, што шэсьць дывізій 1-й расейскай арміі складаліся з ураджэнцаў беларускіх губерняў. Толькі ў 1811 г. адсюль было набрана 14 750 рэкрутаваў. Але гаворачы сучаснай мовай гэта значыць, што толькі ў 1811 годзе, і то ў парадку прымусовай мабілізацыі, было пакліканы ў расейскую армію каля 15

\*\*\*\*\*

## ФОНД БЕЛАРУСКАЙ БІБЛІЯТЭКІ

У сувязі з гэтым Бібліятэчная Рада зьвяртаецца да ўсіх беларускага грамадзтва з заклікам складаць ахвяры на фонд Беларускай бібліятэкі й музэю імя Францішка Скарэны ў Лёндане. Было-б пажаданым сабраць як найбольшую суму ў кароткім часе, каб сабраны капітал "працаваў" на Бібліятэку, а не разыходзіцца на штодзённыя патрэбы. Такім чынам "дае двойчы той, хто дае хутка".

Гэта, бязумоўна, не павінна перашкаджаць плянам на далейшую будучыню. Трэба спадзявацца, што Беларусы заўсёды будуць успамагаць Бібліятэку ахвярамі і, паколькі ніхто з нас ня вечны, не забудуцца пра ўсіх тэстамэнтах.

Ахвяры трэба слаць на адрес бібліятэкі:

The Librarian,  
The Francis Skaryna Byelorussian Library and Museum  
37 Holden Road, London N12 8HS,

прычым чэкі павінны быць выстаўлены не на прозвішча якой-колечы прыватнай асобы, але на 'The Francis Skaryna Byelorussian Library and Museum'.

У ЗША ахвяры можна слаць на:

Byelorussian Relief Fund, Christ the Redeemer Church,  
3107 Fullerton Avenue, Chicago, Illinois 60647

У падобны спосаб у Канадзе Беларусы могуць слаць ахвяры на:

Byelorussian Charity Fund, Archdiocese of Toronto,  
Chancery Office, 355 Church St., Toronto, Ont., M5B, 1Z8

У сваім духовым запавеце Ўладыка Часлаў напісаў, што "Бібліятэка імя Францішка Скарэны ёсьць уласнасцю ўсіх Беларусаў". Сяніня Беларусы маюць нагоду даказаць на справе праўдзівасць гэтых слоў і адначасова годна ўшанаваць памяць Уладыка Часлава, бо Бібліятэка зьяўляецца выдатным і трывалым помнікам у гонар ейнага Закладчыка.

Лёндан, 10 лістапада, 1981 г.

а. Аляксандар Надсон

Сатршыня Бібліятэчнай Рады

Гай дэ Пікарда

Сакратар

## З В А Ж А Й

3

тысяч ураджэнцаў беларускіх губерняў, далучаных да маскоўскай імперыі ў канцы 18-га стагодзьдзя.

Што-ж датычыща партызанская руху, пра які так любіць распісвацца савецкая гісторыяграфія, дык ніякага партызанская руху ў сяньняшнім значэнні гэлага слова ў Беларусі ня было. Былі паўсюдныя сялянскія хваліваныні чиста сацыяльнага характару. Абнадзеяныя лёзунгамі французскай рэвалюцыі, беларускія сяляне дамагаліся вызваленія ад прыгону. Асабліва стыхійныя сялянскія хваліваныні адбыліся ў ваколіцах Віліжу й Парэчча, пра што паведамляў Напалеону намеснік караля Італіі Эжэн у сваім мэмарыяле. Зразумеў гэта, апынуўшыся ў цяжкай сітуацыі, і цар Аляксандар. "У 1812 г. — пісалі Маркс і Энгельс, — каля сялян клікалі запісвачца ў апалчэнне, ім, хоць і не афіцына, але з маўклівай згодай імпэратора, было абязана вызваленіе ад прыгоннай залежнасці як унагарода за іх патрыятызм. Ведама, пасъля перамогі Аляксандар адразу забыўся пра гэтыя абязаныні".

Дэрага заплацлі таксама ў тых нешматлікія сяляне, якія з тae цi іншаше прычыны і памагалі Расейцам у зынішчэнні напалеонаўскай арміі. Суровыя расправы й катаваныні наводзілі тых, што адбыліся ў "партызанскаі" вёсцы Жарцы пасъля разгрому Напалеона — найлепшы гэлага прыклад. Таму сяньня гаварыць пра нейкі "партызанскі рух", "нацыянальна-вызваленчую барацьбу" беларускага народу, пра ягоную "айчынную вайну" ў 1812 годзе няма сэнсу, бо цверджаныні гэтыя нічым неабгрунтаваныя, беспадстаўныя.

На заканчэнніне хацелася-б закрануць яшчэ адзін факт, які сам па сабе вельмі сымптаматычны і які выкryвае тэндэнцыі й хлускі харктар савецкай гісторычнай навукі. Справа ў вадносінай французскіх вайскаў да беларускага насельніцтва. Паводле "Гісторыі Беларускай ССР", т. 1, б. 459: "Зь першых дзён вайны войскі началі рабаваць, паліць і спусташаць усё на сваім шляху. Яны забіралі ў насельніцтва коней, жывёлу, прадукты, забівалі жыхароў, абкладалі насельніцтва непасільнымі падаткамі і канtryбуцыяй".

Ці не зашмат аднабаковае цверджаньне? А што рабіў другі, расейскі бок? Але з'вернемся да "Гісторыі Беларусі ў XIX і ў пачатку XX ст." праф. Усевалада Ігнатоўскага, выдадзенай у Менску ў 1928 г. Апісваючы кампанію 1812 году на Беларусі, аўтар адзначаў (тады можна было яшчэ гэта рабіць!): "З агульнага ліку рускага войска, каторое даходзіла да 243 000, Беларусь зъмісьціла на сваіх небагатай тэрыторыі 157 000, што складаў каля 2/3 ўсей збройнай рускай сілы. Гэты факт лёг вялікім эканамічным цяжарам на працоўныя масы Беларусі.

Рускае інтэнданцтва, як і заўсёды, больш апекавалася аб самым сабе, аб царскім прагавітывм штабе і галоўных кватэрах арміі. Салдаты галадавалі. Ратуючыся ад голаду, яны павінны былі самі думашь аб сабе — рабаваць мясцовасць жыхарства. Рабункі не перарываліся на працягу ўсей кампаніі. Апроч таго, значная частка харчовага ўтрыманья арміі была ўзваленая на мясцовыя сродкі і законнымі пастановамі. Аб гэтым былі выданыя вайсковымі ўладамі загады. На аснове цэлага раду прыказаў селянін павінен быў загатаваць вядомую колькасць прадуктаў для арміі. Дзякуючы ўсяму гэтаму беларускае сялянства апынулася ў вельмі цяжкім палажэнні. Вядома, напрыклад,

што ў паднёвых паветах Віленшчыны сялянства засталося зусім бяз хлеба і дашло да таго, што кармілася ўсякімі сурагатамі, што выклікала хваробы і высокую съмяротнасць сярод жыхарства.

Кампанія, як вядома, адбывалася на Беларусі летам і ўвесень, у самы рабочы час. Апрача таго, што край руйнаваўся, рабочыя сілы адцягваліся ад штодзённай вяскова-гаспадарчай працы, перарывалася работа селяніна, што давала хлеб на цэлы год. На падставе вайсковых прыказаў, "усе дарослыя мужчыны, што маюць аселасць каля граніцы, павінны быць узброеныя пікамі і трываць грамадзкія варты". З другіх дакументаў мы бачым, што такія грамадзкія варты былі ўтвораныя па ўсёй Беларусі.

Пастаяўшы некалькі месяцаў і значна спустошыўши край, руская армія пачала адхадзіць на ўсход, адступаючы перад французскай арміяй".

Гаворачы-ж пра Французаў і г.зв. "партызанаў", Усевалад Ігнатоўскі піша (б. 39): "У сярэдзіне лістапада адбываецца на Беларусі добра вядомая Бярэзінская катастрофа... Арганізаванай арміі засталося толькі каля 10 000 чалавек, пры 24 гарматах. Рэшта, у некалькі сот тысяч чалавек, неарганізаваным, галодным, разьдзетым і разутым на тоўстам, як шаранча, пакрывае Беларусь. Беларусь перажывае ўсе жахі неарганізаванага, масавага адступлення шматтысячнай арміі. Раней каля Ашмян, потым каля Вільні пачынаюць сваю дзеянасць партызаны Сеславіна. Лічачы ўсё мясцовасць жыхарства хаўрусынікамі Французаў, яны вядуць сябе на Беларусі як у забраным краі".

Не забывайма, што цверджаныні свае Усевалад Ігнатоўскі адпіраў на дакументах. Бязумоўна, гэтыя дакументы не ўвайшлі ў 4-ты том зборніка "Беларусь в эпоху феодализма", які быў выдадзены ў 1979 годзе і падрыхтаваны Галоўным Архіўным Упраўленнем пры Савеце Міністраў БССР, Інстытутам Гісторыі АН БССР. А не ўвайшлі, бо, з аднаго боку іх публікацыя пазволіла-б дасьледнікам пазнаць усю праіду пра вайну 1812 г. на Беларусі, а з другога — здэмаскавала-бы ўсю хлускыню пра г.зв. "айчынную вайну", пра тое, што нібыта вайна 1812 году для Беларусаў была вайной "народнай" і, галоўнае, перашкодзіла-бы спробам Масквы тварыць тэзы пра "непарушнае юднаньне народаў Савецкага Союзу".

*В. Сліквеіч*

## ВЫСОКІ КОШТ УТРЫМАНЬЯ ВЕТНАМУ

Савецкі Союз пераконваецца, што кошт утрыманьня сатэліта Ветнаму ня толькі высокі, але можа прадаўжацца ў няскончанасць. Японская разьведка падлічыла, што Расейцы штодзённа выдаюць каля 6 міл. дал. у Ветнаме, а гадавая помач (апроч коштамі ваенных уладжаньня ды Ляосу й Кампуче) перавышае два міліярды даляраў. На харчы й зброю для аграмаднае ваеннае машыны Ганою выдаецца 4 міліёны даляраў на дзень; эканамічная помач каштует перацягна 745 міліёнаў даляраў у год.

За адзін 1979 год Савецкі Союз выдаў 500 міл. дал. на закупы харчоў для Ветнаму. Летасць харчавая сітуацыя ў Ветнаме пагоршала; прадукцыя рысу не дасягнула вызначанай нормы 21 міліёна тонаў ажно на 10

жахлівых міліёнаў. Ёсьць прычыны верыць, што ѹ сёлетнія рэзультаты не палепшацца. Ужо чуваць заклікі помачы з Кампучэй. Падаюцца розныя прычыны мізэрных плёнаў сельскае гаспадаркі, уключна з засухамі, паводкамі й тайфунамі. Бязумоўна, не абышлося ѹ бяз гэтых прычынаў, але галоўная бядою сталася ідэяллягічная нясуладзіца, якую стварылі плянавікі Ганою ѹ дэльце Мэконгу.

Навет, калі-б яны ѹ плянавалі катастрофу, то не малі-б яе зрабіць лепшай ці горшай. Трывогу спрычыніў загад пра масавае перасяленыне сялянаў з дэльты Чырвонай Ракі ѹ дэльту Мэконгу. Пасъля-ж сяляне на паўдні даведаліся, што ня толькі страціць сваю зямлю, але ѹ дамы, што прыйдзе калектывізацыя й заміж працы на сваіх землях іх пераселяць у новазбудаваныя сельскія мястэчкі.

Сустрэўшы вялікае абурэнненне, Ганой крыху зыіначыў свае пляны, але нічога не зрабіў, каб палепшыць сельскую прадукцыю. Даведаўшыся, што ня могуць рэзаяць і ёсьці сваіх сувіньней і качак без дазволу ўладаў, сяляне перасталі іх гадаваць.

Некалі кітайскія купцы з Шалону пазычалі гроши для гадоўлі рысу і на ўгнаеньне, пасъля-ж жніва скучнялі рыс, малолі яго пасъля прадавалі. У 1979 годзе ім забаранілі гандляваць і тады настаў хас. Навет Расейцы, што ѹ сябе дома няўмела гаспадарылі, пабачылі бязглудасць ладу Ветнамцаў. У чырвені, 1980 г. савецкая дэлегацыя зрабіла разьведку ветнамскай эканоміі й пераканалася, што савецкая помач належна не выкарыстоўвалася.

Каб заплаціць за расейскую помач, Ветнамцы пасылалі ѹ Савецкі Саюз водку; гэта давала магчымасць прадаваць высокай якасці расейскую водку на заходзе, каб здабыць замежную валюту. Апошнім экспортам зьяўляецца ветнамская рабочая сіла і ўжо дзясяткі тысяч работнікаў паслалі ѹ Савецкі Саюз; на якіх умовах яны адпраўлены, не гавораць.

Выглядае, што ѹ будучыні Расейцы праўдападобна здабудуць даволі нафты з Паўднённага Кітайскага мора, каб задаволіць патрэбы Ветнаму ѹ свайго Далёкага Ўсходу. Аднак, што найважнейшае, яны цяпер атрымалі базы ѹ Кам Ран Бэй і Данангу. І Ганой, і Москва запярэчваюць, што Расейцы атрымалі правы базаў. Ці ёсьць фармальная ўмова, — гэта пытаньне. Выглядае, што Расейцы карыстаюцца базамі без абмеравання і, каб забясьпечыцца на будучыню, будуюць сталыя інсталяцыі, уключна із сховамі для падводных лодак, падземныя батарэі артылерыі для берагавой абароны й падземныя сховы гаручага. Як выглядае. Кам Ран Бэй ёсьць неабхідным для ўстрыманьня Кітаю й забясьпечаньня прыстані для караблЁў у руху між Індыйскім і Ціхім акіянамі. Ён-жа ёсьць неабхідным цяпер і для Ветнамцаў, якім пагражае Кітай на пайночнай мяжы. Прынамся, пакуль адыйдзе старэйшае пакаленіне ветнамскіх правадыроў, не прадугледзіцца зъменаў у зносінах між Ганоем і Пэкінам.

Хоць Расейцы маюць выдатныя здольнасці засімечваньня свайго гнізда, як мы бачылі ѹ Эгіпце й Сомалі, у прадбачанай будучыні Ветнам напэўна астанецца савецкім сатэлітам і Москва будзе змушаная плаціць кошты рахункаў.

Denis Warner, Toronto Sun, 5.1. 1982

## СВАІМІ СІЛАМИ

*Да ўгодкаў заняцьця Менску беларускімі адъезделамі.*

"19-га лютага раніцою наша варта адчула, што ѹ горадзе робіцца штосьці нязвычайнае. Раўлі аўтамабілі, трашчалі матыцыклеткі, імкнучыся з шалёнай хуткасцю па ўсюмену Менску. Міма наших панурых, з заржавелымі кратамі, вонкай некалькі разоў праімчаліся грузавікі з кучкамі ўзвроеных жаўнераў.

Нарастала паніка.

Апоўдні зьмянілася варта і прынесла навіны:  
"Немцы йдуць".

Нас, Беларусаў, сядзела шэсьць чалавек. Зразумела, усе яны авбінавачваліся ѹ "контрэвалюцыі" (за іншыя злачынствы не садзілі). Мы замкнуліся ѹ асобны пакой і праз пяць хвілінай пастанавілі:

"Уцякаць неадкладна".

Плян быў надзвычайна просты й дзёрзкі. Праз дзьве гадзіны ўсе мы сабраліся ѹ дамоўленым месцы. Яшчэ праз гадзіну адбылося надзвычайнае паседжанье Выканайчага Камітэту Беларускай Цэнтральнай Вайсковай Рады, на якім было пастаноўлена: "З прычыны відавочнага імкнення Народнага Камісарыяту Заходній Вобласці ўцякаць на ўсход і ў сувязі з прыбліжэннем Немцаў ды магчымасці анархіі ѹ горадзе — узяць на сябе ахову парадку і бяспекі ѹ Менску, а калі зайдзе патрэба дык і ўва ўсей Беларусі а таксама запрапанаваць Выканайчаму Камітэту Рады 1-га ўсебеларускага Зьезду выканаць волю Кангрэсу і ўзяць уладу ѹ свае руکі".

Зараз-жэ былі накінутыя пункты адносна пераняцьця і замащаваньня ўлады за Беларусамі; тут-же была сарганізаваная камандатура і сувязь. Лёс распараціўся, каб камандантам быў я".

Гэты ўрывак мы ўзялі з успамінаў Каставуся Езавітава, што былі зьмешчаныя (парасейску) у 1-м нумары беларускага літаратурна-грамадзкага, навукова-гісторычнага і эканамічнага штомуесчніка "Варта", які выйшаў у кастрычніку 1918 г., пад загалоўкам: "Вызваленне Менску. 19 і 20 лютага 1918 году ѹ Менску" Запіскі Каманданта.

Будзе марнаваньнем часу шукаць гэтыя ўспаміны ѹ зборніку "Великая Октябрьская Социалистическая Революция в Белоруссии (Документы и материалы), т.2 (Кастрычнік 1917 – сакавік 1918), выдадзеным у 1957 г. Ні слова пра заняцьцё Менску беларускімі адъезделамі і ў 12-м томе "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі" на бач. 136-137, дзе гаворыцца пра "Беларусь у перыяд грамадзянскай вайны і ваеннай інтэрвэнцыі". Маўчаць пра гэту падзею і аўтары "Гісторыі Беларускай ССР". У 3-м томе, на бачыне 99-й адзначаецца толькі, што ѹ першыя дні наступлення нямецкіх і аўстра-вугорскіх дывізій "на цэнтральным напрамку праціўнік захапіў Дзьвінск, Менск, Полацак, Воршу і іншыя гарады..." Абыходзіць поўным маўчаннем гэтае пытаньне і Н. Гракаў у сваій працы "Коммунисты Белоруссии в борьбе за советскую власть в период немецкой оккупации (1918 г. – февраль 1919 г.)" які на бачыне 6-й адзначае адно, што "на працягу колькіх дзён нямецкія войскі акупавалі тэрыторыю амаль усёй Беларусі".

## ЗВАЖАЙ

5

Затое крыху накш паступіў гісторык Вадзім Круталевіч, ведамы "спэцыяліст" у БНР-аўскіх пытаньнях, які ня толькі згадвае гэту падзею, але і спыняецца на ёй больш падрабязна. Праўда, да Круталевіча пісаў пра то, што Выканайчы Камітэт Рады Ўсебеларускага Зьезду выйшаў з падпольля і ўзяў уладу ў свае руکі, абвішчаючы 1-ю Ўстаўную Грамату, Е. Саўчук у сваім артыкуле, што быў надрукаваны п. наз. "Зь гісторыі змаганьня бальшавікоў супраць беларускага буржуазнага нацыяналізму ў пэрыяд нямецкай акупацыі Беларусі ў 1918 г." у 37-м выпуску "Вопросов Истории БССР" за 1969 год. Зразумела, як цяпер прынялося ў "сувэрэннай" БССР, пісаў ён паразайску. Але Саўчук вельмі скупы на дэталі. Круталевіч-жа, у нарысе "Ходам гісторыі", зъмешчаным у № 7 "Полымя" за 1972 год, піша:

"Пасля эвакуацыі Аблыканкомзаха 19-га лютага 1918 году Менск астаўся бяз улады. Кіраўнікі беларускіх нацыяналістычных арганізацыяў вырашылі скарыстаць момант для рашучых дзеяньяў. Вядомы К. Езавітаў, які разам з некаторымі іншымі сябрамі Беларускай Цэнтральнай Вайсковай Рады сядзеў пад вартай за контррэвалюцыйную дзейнасць, у той сумніў ўцёк спад арышту. Пазней у адным з сваіх артыкулаў літаральна па мінатах ён расьпісаў усе заходы для захопу ўлады ў Менску 19 лютага 1918 году. Хутка пасля ўцёкаў адбылося, як ён піша, надзвычайнае паседжаньне Выканайчага Камітэту Беларускай Цэнтральнай Вайсковай Рады, у свой час распушчанай Саўнаркомам Заходній вобласці. Было вырашана "ўзяць на сябе ахову парадку і бяспекі ў Менску".

Зьявілася, — працягвае Круталевіч, — "беларуская камандатура", якая заняла дом губэрнатара на плошчы Свабоды. "Быць камандантам, — з надзвычайнай амбіцыяй пісаў К. Езавітаў, — лёс загадаў мне". Ставілася задача авалодаць важнейшымі аб'ектамі гораду: цэнтральнай тэлефоннай станцыяй, тэлеграфам, будынкам штабу па барацьбе з контррэвалюцыйным, дзе, дарэчы заўважыць, было захоплена нямала зброя. Плошча "Свабоды" стала "засяродзеным беларускіх сілаў".

Хоць Круталевіч некаторыя факты й перакручвае (Аблыканкомзах не "эвакуаваўся" а быў вымушаны ўцякаць, а Саўнарком Заходній вобласці Выканому БЦВР ніколі не "распускаў"), некаторыя-ж зноў замоўчвае, як, напрыклад, дакладную дату прыбыцця ў Менск нямецкіх войскаў, а гэта, як пабачым, вельмі важны факт, ды піша з пэўнай дозай іроніі і пагарды да Кастуся Езавітава й наагул "беларускіх буржуазных нацыяналістаў", ён усётакі пра гэту падзею піша.

Мала гэтага, Круталевіч навет удакладняе, што, маўляў, "Беларускім нацыяналістам рэальная ўлада ў Менску патрэбная была як база рэалізацыі акцыяў больш шырокага палітычнага маштабу. Таму, дасягнуўшы некаторых посьпехаў, яны вырашылі абвесьціцу пераход дзяржаўнай улады ва ўсім краі да органаў, якія яны паспешна стварылі. З тактычных мяркаванняў — адзначае далей аўтар, — гэта трэба было зрабіць як мага хутчэй, каб пастаўіць нямецкае камандаванье перад зьдзейсненым фактам. Так зьявілася "Першая ўстаўная грамата да народаў Беларусі", апублікаваная 21-га лютага 1918 году ад імя Выканайчага камітэту рады Беларускага зьезду, распушчанага

Саўнаркомам Заходній вобласці ў сінегні 1917 г. Абвесьціўшы сябе "адзіна законнай і паўнамоцнай уладай" у Беларусі, выканком рады зъезду стварыў "выканайчую ўладу", т. зв. народны сакратарыят, якому даручалася... "абарона заваёваў рэвалюцыі".

А гэта ўжо, як на савецкага гісторыка, даволі мно-га! Усё гэта В. Круталевіч паўтарыў пазней у сваій працы "Рождение Белорусской Советской Республики". выдадзенай у 1975 годзе.

Але вернемся да пытання заняцця Менску й да падзеяў, што прывялі да гэтага. Удакладнім некаторыя мамэнты. Спачатку-ж спынімся на пытанні даты акупацыі Менску нямецкімі войскамі.

У 4-м томе "Вялікай Савецкай Энцыклапедыі" (2-ое выданьне), на бач. 528 піша: "18 лютага 1918 г. — пачатак наступу на савецкую краіну войскаў нямецкіх імпэрыялістых пасля зрыву мірных перамоваў у Берасці. 20-21 лютага — захоп Менску." З гэтай энцыклапедыі выглядае, што Менск занялі Немцы.

Аднак прафэсар Усевалад Ігнатоўскі ў "Кароткім нарысе гісторыі Беларусі" працы выдадзенай у 1925 г., піша: "Савецкая ўлада на Беларусі не магла доўга застацца. На ўсход пашыралася моцная кайзераўская армія, якая і заняла Менск 25 лютага 1918 г."

Такім чынам з дэльвюх савецкіх крніцаў — энцыклапедыі і працы Ігнатоўскага — пра захоп Менску мы маем дэльве розныя даты. Якая-ж праўдзівія? Адказ — у запраўднасці, хоць гэта і гучыць парадаксальна, усё-ж абедзівэ даты правільныя, хоць кожная датычыць іншай падзеі. Гэтак, правільна, як падае энцыклапедыя, што з пачатку нямецкага наступу 18 лютага бальшавікі пакінулі Менск, і правільна тое, як падае Ігнатоўскі, што 25 лютага Немцы занялі Менск. Узьнікае пытаньне: чаму аж цэлы тыдзень да прыходу Немцаў у Менск бальшавікі ўцяклі зь яго? Аб гэтым ні савецкія публіцыстыя ні гісторыкі да гэтага часу не гаварылі, бо гэта нявыгадна для савецкай інтэрпрэтациі тагачасных падзеяў. І толькі Вадзім Круталевіч у сваім згаданым нарысе дае зразумець, што "кіраўнікі беларускіх нацыяналістычных арганізацыяў вырашылі скарыстаць момант для рашучых дзеянньняў".

Адказ на пастаўленая намі раней пытаньне знаходзім у № 1-м воргану ЦБ КП(б)Б — часапісе "Вперед", выдадзеным 50 гадоў перад зъяўленьнем нарысу Круталевіча, у 1922 годзе. У гэтым часапісе былы старшыня Савету Народных Камісараў Заходній вобласці й Фронту — Ляндэр — апісвае што змусіла бальшавікоў за тыдзень да прыходу Немцаў ўцякаць (паводле Круталевіча "эвакуавацца") зь Менску. Ён пісаў:

"У горадзе пачаўся рух "беларусаў", якія рыхтавалі выступленіе супраць нас. На вуліцах пачаліся дробныя сутычкі, чуваць была страляніна. Калі тав. Пятроў, камандант Савету, вечарам выводзіў мяне із савету чорным ходам, з параднага ўжо ўварваліся ўзброенія банды, якія шукалі мяне й таварышоў".

Няважна, што Ляндэр называе беларускія нацыянальныя адзьdzелы "бандамі"; для бальшавікоў кожны праціўнік гэта бандыт. Афганскія патрыёты, якія змагаюцца супраць маскоўска-бальшавіцкай акупацыі — таксама "бандыты". Але важна тое, што на Немцы выгналі бальшавікоў зь Менску, а беларускія адзьdzелы. Зрабілі яны гэта на загад Выканайчага Камітэту Рады Беларускага Кангрэсу, якая ў часе гэтае кароткае

бальшавіцкае акупацыі дзеяла нелегальна (хоць Круталевіч цівердзіць, што яна была "распушчаная").

Такім чынам, як бачым, заніцьцё Менску беларускім нацыянальнымі адзьядзеламі можна лічыць першай запраўднай перамогай Беларускай Народнай Рэспублікі над маскоўскім бальшавізмам. У вайсковым сэнсе. рамога гэта нязначная, але ў гісторычнай пэрспектыве – гэта вельмі важны мамэнт: гэта быў пачатак збройнага змаганьня беларускага народу супраць бальшавізму, змаганьня за свабоду й незалежнасць. Сымболіка гэтага акту – відавочная. Яна набірае яшчэ большага значэння на фоне падзеяў таго часу, падзеяў, якія варты прыгадаць.

Як ведама, у пачатку 1918 году (тут мы асноўваемся на артыкуле беларускага навукоўца Г. Паланевіча "Нацыянальная тэорыя й практика бальшавізму ў Беларусі", зъмешчаным у 12-й кнізе "Беларускага Зборніка" за 1960 год) "Рада Кангрэсу із свайго кансьпірацыйнага падпольля выпусьціла першы заклік, у якім называла сябе адзіным праўным носьбітам сувэрэннага права беларускага народу. Беларуская Цэнтральная Ваенная Рада атрымлівае ад Рады Кангрэсу заданьне падгатоўкі да заявяваньня ўлады ад бальшавікоў. Увага засяроджваецца на фармаваньні й канцэнтрацыі ў Менску нацыянальных ваеных адзінак. У пачатку году ўдаецца перацягнуць у Менск 289-ты запасны пяхотны полк якога 75% складалі Беларусы.

Бальшавікі ў гэты час твораць Чырвоную армію. Сябры Беларускай Ваеннай Рады прабавалі выкарыстаць гэта ѹ пачалі перамовы з бальшавіцкім галоўнакамандуючым Крыленкам аб фармаваньні Беларускай Нацыянальнай Чырвонай арміі. Перамовы праваліліся: бальшавікі разгадалі імкненне Беларусаў і ня толькі не згадзіліся з працазыціем Беларускай Ваеннай Рады, але загадалі 20 студзеня 1918 году апору БВР – 289-ты запасны полк – перавесьці зь Менску, а ноччу з 31-га студзеня на 1-е лютага 1918 г. арыштавалі выдатнейшых кіраўнікоў Рады Кангрэсу ў Цэнтральнай Рады. У гэтым часе наступае разрыв у Берасцейскіх мірных пераговорах і Немцы пераходзяць у наступ. Бальшавіцкі фронт рассыпаецца а іхня ўлады 18-га лютага 1918 г. на чале з галоўным камісарам Захоўніем вобласці Ляндэрэм уцікаюць зь Менску...

19-га лютага арыштаваныя дзеячы Беларускай Ваеннай Рады – К. Езавітаў, Я. Мамонька, В. Захарка і іншыя зарганізавалі ўцёкі з турмы. Яны ѿбылі арганізатарамі ўстаноўлення ўлады Рады Кангрэсу. Выканайчы Камітэт Рады Ўсебеларускага Кангрэсу цяпер абвесціў сябе часовым урадам, а выканайчую ўладу паручыў створаному Народнаму Сакратар'яту Беларусі. Гэта быў першы нацыянальны ѹрад Беларусі. Адразу ж быў створаны Менскі Беларускі полк і гарадзкая міліцыя: Узноўленыя мірныя пераговоры ў Берасці заканчваюцца З-га сакавіка падпісаннем мірнае ўмовы, на аснове якое бальшавікі, наперакор сваім ранейшым абязканкам вуснамі Сталіна й Троцкага "абараніць пазыцыі Беларусаў", згаджаюцца на разьдзел Беларусі між суседнімі дзяржавамі.

Тады, 9-га сакавіка 1918 г., – працягвае далей Г. Паланевіч, – Выканайчы Камітэт Рады Кангрэсу выдаў Другую Ўстаўную Грамату, якой абвяшчалася Беларуская Народная Рэспубліка (БНР) на тэрыторыі

ўсей этнографічнай Беларусі, а 19-га сакавіка Выканайчы Камітэт Рады Кангрэсу перайменаваўся ў Раду Беларускай Народнай Рэспублікі... Расшыранае паседжанье Рады БНР 25-га сакавіка 1918 г. абвесціла Беларускую Народную Рэспубліку незалежнай, аб чым была выдадзеная Ўстаўная Грамата, якая ўвайшла ў гісторыю беларускага нацыянальна-вызвольнага руху як Акт 25-га Сакавіка".

Гэта вось і былі ѿ асноўным падзеі ѹ факты, кульмінацыйным мамэнтам якіх было абвешчанье незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, 64-я ўгодкі якога мы сёлета і адзначаем. Прамоўчыя гісторычныя факты, або проста хвалішуючы іх, савецкая пропаганда ѹ гісторыяграфія хочуць давесці, што толькі б бальшавікі дапамагалі Беларусам нацыянальна ўсьведаміцца ѹ далі ім пасъля уласную дзяржаўнасць, пры чым, (выкідаючы з нашае гісторыі 600-гадовы пэрыяд нашае дзяржаўнасці ѹ форме Вялікага Княства Літоўскага) упяршыню ѹ гісторыі беларускага народа. Змаганье-ж за запраўдную незалежнасць, за ўзнаўленыне беларуское дзяржаўнасці, яны разглядаюць як нямецкія, а часамі навет польскія інтрыгі.

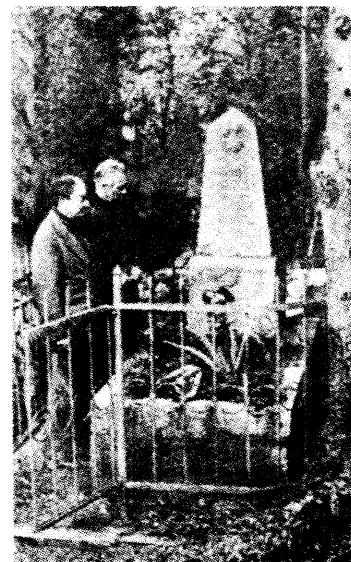
Яны разълічваюць на тое, што цяперашнє беларускае пакаленьне асабіста ня ведае тагачасных падзеяў, а замкнуўшы тагачасныя дакументальныя публікацыі ў архівах, ці зьнішчыўшы іх ніхто не даведаеца як было ѹ запраўднасці. Але гэта дарэмныя намогі! Той факт, што кампартыя пазволіла В. Круталевічу (і некаторым іншым гісторыкам) пісаць пра падзеі таго часу, так як яны цяпер пішуць, – пацверджанье нашых высноваў.

Як мы змаглі пабачыць, ні нямецкія, ні польскія інтрыгі спрычыніліся да заніцьця Менску ѹ абвешчаньня незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі. Не! Беларусы зрабілі гэта сваім рукамі, сваімі собственнымі сіламі.

**Язэп Барэйкі**



### ЗНЯВАЖЛІ ПАМЯЦЬ ПАЭТА



Ля магілы М. Багдановіча.

Лётась у паняволенай Беларусі съятковалі 90-я ўгодкі нарадзінай Максіма Багдановіча. Славілі вялікага "песьняра чыстае красы" як маглі, у прэсе, радыё тэлебачаньні, на спэцыяльных урачыстасцях.

А вось помнік на магле паэта ѹ Ялце (здымка зь "Літ. і Маст", № 3 4.XII. 1981г. На помніку пішцікнутая зорка... Знак бязбожнасці ѹ ня навісці, зніявага памяці Вялікага Паэта.

## З В А Ж А Й

## КНІГА, ЯКУЮ ВАРТА ПРАЧЫТАЦЬ.

А. Гідоні, "Солнце идет с Запада". Кніга ўспамінаў. Выданне "Современник", Таронта, 1980 г. 536 бач. Цана 20 дал.

Летась у чырвенні ведамы расейскі паэт, пісьменык і навуковец Аляксандар Гідоні падараваў мне даўно ім напісаную ды нарэшце прыгожа выданую кнігу "Солнце идет с Запада", якую аўтар называў кнігай успамінаў. Папрасіў мяне напісаць рэцензію. Прыйгодаў, віншуючы аўтара зъ ягоным першым "дзяцішчам" прозы на эміграцыі (дзъве кнігі паяць війшлі раней) я сказаў, што рэцензіі пісаць не бяруся, але нешта згарушчу.

Паўстала пытаньне: што ў невялікім артыкуле напішаць пра агрэмаднае мора, якое Гідоні перанес із "зоны" ў выліў аж на 536 кніжных бачынях? У рэцензіі мастацкага твору звычайнай пераказаеца яго змест, даеца ацэнку якасці. А што, калі твор не належыць да чыстае мастацкае літаратуры, мае элемэнты публіцыстыкі й дэтэктывамура?

Паводле крэтычна-апісальнай пэнэтрацыі савецкага ладу, асабліва яго "сторажаў" (бюракрату) з "навуковага марксізму", легальныя систэмы, КДБ й іншых "столбоў" расейска-савецкага калёніялізму

а Гідоні вызначаеца дакладнасцю ѹ трапінасцю аналізу, а перадусім не грашыць лішнія эмацыянальнасцю, як гэта здараеца ў шмат якіх аўтараў, што нядайна з "зоны" вырваліся. Кніга, на маю думку, не ўступае "Споведзі" Жан Жака Русо і аўтарскім самааналізам. Веда аўтара як сумленнага й прынцыпавага чалавека; я педаконаны, што ён добра высавядаўся ў сваёй "кнізе ўспамінаў".

Шлях Гідоні вядзе ад студэнцкіх гадоў на гістарычным факультэце ў Ленінградскім універсітэце, праз арганізацыю кансьпіратыўна-рэвалюцыйнай супалкі "Сацыяльна-Прагрэсіўнага Саюзу", арышт пасьля студэнцкага пратэсту супраць савецкай акупацыі Вугоршчыны, канцлягер у Поцьме, кіраваныне страйкам у канцлягеры, энту допыты, вязніца ѹ другі суд, яшчэ два гады канцлягера, а пасля аddyцыя — нялёгкая навуковая кар'ера, ды ўрэшце — пры чомачы жонкі, якую "выбраў волю" падчас турыстычнага падарожжа ў Італіі, — нялёгкае змаганье зе КДБ й перамога. У травені 1975 году Аляксандар Гідоні ступіў нарэшце на канадскую зямлю. доўгажаданае "сонца" прыйшло з Захаду.

Варта зацітаваць амаль дзъве бачыны з кнігі, — мяркую, што яны ключовыя для разумення цяжкага шляху аўтара, — дзе ён рацыяналізуе сваю надзвычайнную, перадусім духовую, адысю:

"Мая кніга — споведзь, але не пакаяньне. Я ведаю, што свайго часу я выбраў рызыкавуны й двухсэнсавы шлях; ведаю, што ў вачох некаторых людзей — тых, хто не пабываў у "пагранічных сутыцтвах" савецкага жыцця, або дэмагогаў, "чыстых" толькі таму, што ніколі рэальна ѹ нікім змаганыні ня былі замешаныя, — у іх вачох мне "не апраудацца". Але я й не апраўдаўся. Многае, што апісваю, я зусім спакойнікі мог-бы прамаўчаць. У гэтым выпадку — веру — маўчала-б і КДБ:

на любяць раскрываш "кухню" сваёй работы, навет — з уплизам і ўдоў — і ня вельмі важную "кухню". Але я хачу расказаць гісторыю

ітог жыцця ѹ змаганыні із сумленнасцю таго ўзроўню, які выклікае у памяці "Споведзі" Русо, ці нешта падобнае. Я не хачу какетнічаць і прыхарошвашаца, я не хачу хлусні для збаўленыя, бо збаўленнем для пішучага аўтабіографію чалавека — адно праўда, горкая жана ці не, сарве жана аваці ѹ прывітаныні ці павалача пракляцці — гэта няважна. Калі кніга — споведзь, дык п'едэсталам яе павінна быць праўда ѹ такой абы́ме, якая зъмесціць ўсё: съяцло ѹ цені, узълёт і упадак, раскрыццё душы — хаця-бы ѹ цаной душэўных цярпеній".

"І сароміца ня маю чаго. Аднэй із жахлівых людзкіх заганаў увахаю трусыльваць, адышы я на трус. Вядома, даводзілася мне адчуваць сполах, як і кожнаму чалавеку, але ведаю з практикі, што трусам я ніколі ня быў. Ня підлае пачувце, якія гроши ѹ не злачынае жаданье выратаваць сябе цаной другіх змусіл мяне пайсьці на пагадненне (сделку) з КДБ, калі, вёшы "падвойную гульню", выканай ѹ шэраг чэкісткіх заданняў. Мае паводзіны ня былі капітуляцыя: я съядома перайшоў на бок ворага, каб у меру сваіх магчымасцяў, — магчымасцяў "адзіночкі", — дзейнічаць супраць гэтага ворага. Абстрактны мараліст тыпу такіх, што я сустракаў ѹ на эміграцыі, пабачыць дзікі парадокс у майм цверджаныні, што я ня выдаў ніводнага чалавека, зъ якім бы звязаны прысягай вернасці ѹ повязямі агульнае справы. Між іншым, гэта якраз так: калі-б я выявіў тое, што некаторыя нашы дысыдэнты, выбачаючыся за шматлікае, называюць "слабасцю" — дзясяткі людзей, звязанных з "Сацыяльна-Прагрэсіўным Саюзам", трапілі-б за краты. Навет выконваючы заданьні чэкістай, я выкарыстаў

цэлы шэраг магчымасцяў, каб ратаваць людзей, мне, у запраўднасці на блізкіх, а гэта было сур'ёзнае рызыка."

"Калі-б я апраўдаўся за сваё мінулае, дык без асаблівых цяжкасцяў мог-бы стварыць такі ланцуг падвакацу вынаходлівых сынгіліт-май, даводзячы, што толькі прыгадкове злучэнне розных абставін прывяло мяне да "сделкі" з чэкістамі. Запраўды ж, калі-б не звязаўся Тарасевіч зъ ягонай здрадай, чэкісты не натрапілі-б на маю сувязь із "Сацыяльна-Прагрэсіўным Саюзам", мяне не ўплялі-б ні ў якія "шпіёнскія аўбівачаны..."

Генадзь Тарасевіч, ведамы агент КДБ, цяпер знаходзіцца ў ЗША на паслагах спра Сядых, рэдактара "Новага Рускага Слова". Некалі "пригадкова" трапіў ён у ведамую вязніцу ў Ладзімеры, у адну камэру да ангельскага бізнесмэна Грэнвіл-Віна, празь якога ведамы савецкі палкоўнік ваеннае разьведкі Пенькоўскі перадаваў на заход весткі пра пляны Хрушчова абставіць Амерыку ракетамі, пачынаючы ў Кубе, ды змусіць яе капітуляваць. Нам ведама, што дэякуючы інфармацыі, якую прыйшла ад палк. Пенькоўскага, прэзыдэнт Кенэды змусіў Хрушчова завярнуцца свае мараплавы, што ехалі з ракетамі ў Кубу, назад. Тарасевіч, пэўне-ж, звязаўся ў ЗША не прыгадкова. КДБ дзейнічала ў сусьветным маштабе.

Існуе міт пра непамыльнасць і ўсемагутнасць КДБ. На вялікі жаль, ёсьць людзі, што ў такое вераць. Да гэтага далучыце яшчэ й такую пэрлу, створаную ў апраятыйнай "кухні" КДБ, што быццам усе ведамы дысыдэнты, якія апынуліся на Захадзе, гэта ѹ ёсьць агенты КДБ. На гэта, відаць, разылічваў мне знаёмы, быўшы працаўнік савецкага агэнцтва "Новости" Шуман (Бязъменаў) які некалі "выбраў волю" ѹ Індый і апынуўся ў Канадзе. Некалі ѹ нядзелі пазвані ѿ міне ѹ даводзіў, што Аляксандар Гідоні, якому я щмат памог у Канадзе, забясьпечыў на пэўны час працу, зьяўляеца... агентам КДБ. Я адказаў Шуману, што нахітрай вынаходлівасць КДБ мне ведамая. Калі-ж нехта з тых самых дзеянікаў адзінадзелу дызінфармацыі КДБ сказаў ведамаму украінскаму пісьменніку ўласу Самчуку, сбяру рэдкалегіі "Современника", што Гідоні — агент КДБ, сп. Самчук адказаў прыблізна так: — Калі ёсць "агэнты КДБ", як Гідоні, змагаючы за развал расейска-бальшавіцкай імперыі і ўтварэнне самастойных дзяржаваў паняволеных цяпер народадаў, дык дай Божа, каб іх было як найбольш".

Шуман (Бязъменаў) і ягоныя памочнікі на гэтым на спыніліся. Нейкім чынам уяўляў ў блуд рэдактара папулярнай таронцкай газеты "Торонто Сан", Пітэра Ўортынгтона, які ѿ адзін дзен ў сваім артыкуле "выкрыў" Аляксандра Гідоні. Дзяякуючы маей інтэрэснай, рэдактару "Современника" Ўортынгтон даў у сваіх газэце столькі-ж месца, як і сам меў, каб Гідоні мог выяўліць усю хлусні падсунуты ведамымі дзеянікамі закідаў. Справа ѿ тым, што некалі яшчэ ѹ Савецкім Саюзе, у часе таго "пайдынкы", КДБ прыбываў Гідоні, што й на Захадзе доўгія шчупальцы КДБ яго дастануць.

Як ведама, КДБ нікому не дароўвае "грахоў". А ѿ Гідоні перад КДБ "грахоў" маса: як "адзіночка", шляхам "двойной ігры", ён узяўся на пайдынкі з гэтай магутнай тэрарыстычнай арганізацыяй, перамог яе, выехаў зъ сям'ёй на волю. А на Захадзе, як рэдактар "Современника", зрабіў яго трыванай ліквідацыі савецкай каляніяльнай імперыі і пачаў між Расейцаў і ўсіх, што чытаюць парәсейску, прапаведаў ідэю помачы паняволеным народам, каб вызваліліся на толькі ад бальшавіцкага Масквы, але ад усялякага Расеі. Дзіві наясма, што расейскія шавіністы ѹ адзінанедзялімаўцы ўсіх адценяў, пасля наўдалых спрабаў перацягнучы рэдактара "Современника" на "правильны путь", стварылі блякаду часопісу, што часопіс мае вялікія цяжкасці.

Сустрэўшы Гідоні першы раз, падчас гутаркі ѹ прысытутнасці іншых, я быў захоплены ягонай шчырасцю і адсутнасцю цынізму ѹ разважаннях. Адно надзвычайна мрэні й маральна здаровы чалавек можа захаваць такую чысціню. Алавайдачы пра сваю мэтамарфозу ѹ "зоне", — ад ленінградскага студэнта-марксіста да змагара за волю ня толькі сваю, але ўсіх народадаў, — Гідоні апісвае працэс, які прывёў яго да веры ѿ Бога. Гэта я ключ яго ўстойлівасці ѹ духовай чысціні.

Калі чытаеш кнігу Гідоні, побач стае "Споведзь" Русо. Крэтыкі доўга спрачаліся, ші архітэкт ідэяў, якія спрычыніліся да французскай рэвалюцыі, поўнасцю выспявіліся. Кніга Гідоні не прывядзе да рэвалюцыі ѹ Савецкім Саюзе. Ідзе пра меру аб'ектунасці чалавека, аўтара сваей "споведзі". Пісаць такое нялёгка, бо ѹ сусьветнай літаратуре мала подобных "споведзў", хоць аўтабіографіяў маса.

Кніга Гідоні — выдатны твор, дзе ня толькі грунтоўна вівісцкыя гнілі савецкай систэмы, дзе гэроўства духа выступае побач з нікомай подласцю, гэта ѹ выдатны твор, на кампазицію якога склаліся многія жанры. Вось чаму раім нашым суродзічам яго прачытаць. Кнігу можна замовіць у "Зважай".

*К. Акула*

## ДЗЕНЬ ГЭРОЯЎ У НЬЮ БРАНСВІКУ

Традыцыйна, Слуцкія ўгодкі ў Нью Брансвіку, Нью Джэрзі сьвяткуюцца з двухдзённай праграмай. Гэтак і летась 28-га лістапада нашы руплівия суродзічы ўдэкаравалі магілы вэтэранаў, сяброў Рады БНР і тых, што выхоўвалі змагароў за волю беларускага народу.

Пасля быў зложаны вянок перад помнікам Беларускім Гэроем у прысутнасці съязжай варты вэтэранскага съязгу. Адданы салют з трох стрэлаў і прасьпявалі жалобную песню "Сыпі пад курганам гэроў".



*Съязжая Варта пры Помніку Беларускім Гэроям.*

У нядзелю 29-га лістапада ў БАПЦаркве Жыровіцкай Божай Маці ў Гайланд Парку паніхіду за гэроў адслухыў а. Аляксандар, з помачай дыякана Якуба і ў прысутнасці съязжай варты. Пасля паніхіды ўдзельнікі сабраліся на залі на вэтэранскую перакуску.

А 2-й гадзіне пасля паўдня распачаўся ўрачысты сход, які адкрыў камандзер Усходняга Ўзьбярэжжа Сяргей Гутырчык. Камандзер падаў каманду – салют да съязгу! Адсьпявалі "Беларусь – наша Маці Краіна".

Рэфэрат на тэму дня чытаў Кастань Мярляк.

Ад Галоўнай Управы БАЗА з прамовай выступаў старшыня А.Шукелойць. Коратка гаварыў і а. Аляксандар.

Быў паказаны апрацаваны Алегам Дубягам каляровы, з голасам, фільм зь беларускага жыцця.

Урачысты сход заканчыўся беларускім нацыянальным гімнам. Гэтай дарогай складаю шчырую падзяку прамоўцам, Юрку і Ноне Азаркам і Управе Вэтэранаў.

*Сяргей Пчала*

\*\*\*\*\*

## УВАЗЕ ЧЫТАЧОЙ!

У параўнаныні зь іншымі краінамі, канадыйская пошта яшчэ летась была даволі танная – 17 цэнтаў за ліст першае клясы, 35 цэнтаў за ліст паветранай поштай. Але летась перад Калядмі ўрад пастановіў падняць цэны, і гэтак ад Новага Году ліст першае клясы каштую трыццаць цэнтаў у Канадзе, трыццаць пяць за мяжу, а паветранай – 65 цэнтаў, значыцца ўсе цэны падвысілі амаль у два разы. У сувязі з гэтым і кошт выдання ды рассылкі "Зважай" падвысіўся на 25%. Просім нашых добразычлівых суродзічаў і вэтэранаў узяць гэта пад увагу.

"Зважай".



*Паніхіда за паўшых Гэроў у Царкве Жыровіцкай Божай Маці ў Гайланд Парку.*

Здымкі А. Дубягі



*Так выглядаў удэкараваны нацыянальны мі съязжакі і вянкамі беларускі могільнік у дзень ўгодкай Слуцкага Збройнага Чыну.*

\*\*\*\*\*

## У В А Г А!

*Наступны нумар "Зважай" выйдзе ў чырвоні. Усе матар'ллы ў гэны нумар просім дасылаць не пазней як да 15-га траўня.*

\*\*\*\*\*

## ФОНД "ЗВАЖАЙ"

Ад 12-га лістапада летась да 15-га лютага сёлета "Зважай" атрымаў наступныя падпіскі ѹ ахвяры:

М. Нікан – 25,00 дал., др. Я. Сажыч – 25,00, др. Б. Рагуля – 20,00, др. Л. Трусевіч – 23,00. Ул. Цвірка – 20,00, М. Грэбень – 70,00, М. Махнach – 23,00, К. Акула – 10,00, М. Шуст – 10,00, К. Карапеўскі – 10,00, А. М. – 10,00, С. П. Г. – 40,50, Ю. Весялкоўскі – 11,25, В. Сергі(пераслана раней) – 20,00, А. Міцкевіч – 11,50, А. А. – 1,15.

Разам 330 дал. 40 ц.

Усім ахвярным суродзічам вялікае дзякую!